

היסטוריה

022281, תש"ף (2020)

להלן ההנחיות החדשות למענה על שאלות הבחינה.

משקל כל פרק	בחירה	פרקים
33.33 נקודות	יש לבחור 3 פרקים מפרקים א-ד ולענות לפי ההנחיות בפרק	א-ד

היסטוריה

022281, קיץ תש"ף

שים לב!

השאלות במבחן **חוברו** מן החומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של תוכנית הלימודים נמצא באשנ"ב באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

בית שני – ממדינת מקדש לעם הספר

פרק רביעי: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית המקדש

- א. ציוני דרך עיקריים בבניית המדינה החשמונאית וביסוסה
התייחסות לשליטי המדינה החשמונאית מן הבחינות האלה:
1. התרחבות טריטוריאלית: היכרות עם המפה של יהודה, שנכללה בה מרבית ארץ-ישראל.
 2. שינויים דמוגרפיים (כולל מדיניות הגיור).
 3. שינויים במעמד המנהיג ובסמכויותיו הפוליטיות והדתיות.
 4. היחס להלניזם.
 5. קושי פוליטי-מדיני: הצורך של השליטים החשמונאים לתמרן בין הכוחות המדיניים באזורים השונים.
- ג. דפוסי השלטון הרומאי בארץ-ישראל ("מלך חסות" – הורדוס, הנציבים)
- השלטון הרומאי העקיף: דמותו של "מלך חסות" – הורדוס.
 - 1. מדוע העדיפו הרומאים לנקוט מדיניות של שלטון עקיף באמצעות שליטים מקומיים.
 - 2. המאפיינים העיקריים של שלטון הורדוס: נאמנות לרומא ולשליטיה המתחלפים, תמיכה באוכלוסייה ההלניסטית בארץ-ישראל, חיסול שרידי החשמונאים והאצולה ביהודה, התערבות בסדרי הכהונה והסנהדרין, מפעלי הבנייה המפוארים.
- ד. הסיבות למרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים
- הוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים: נימוקי המתנגדים, נימוקי התומכים.
- ה. תוצאות המרד וחורבן בית המקדש
- תוצאות המרד: חורבן ירושלים וחורבן בית המקדש שהיה המרכז הדתי, משפטי, מדיני; הרס דמוגרפי – דלדול אוכלוסין; הרס כלכלי; היעלמות מעמדות חברתיים; אובדן המנהיגות הדתית; שינוי במעמדה של יהודה לאחר החורבן.

פרק חמישי: בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

- א. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה
1. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית המקדש והסכנות שנסקפו לחברה היהודית בעקבות המשבר.
- אווירת הייאוש והמשבר עקב התבוסה ותקנות הכיבוש שהנהיגו הרומאים.
 - השלכות אובדן המרכז היהודי על הציבור היהודי: השלכות הדתיות והמוסדיות.
 - החשש מפני הכחדת היישוב בארץ-ישראל והכחדת העם היהודי.

שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

ערים וקהילות, חברה ותרבות בימי הביניים**עיר מדגימה — בגדד*****העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה**

העיר בעולם המוסלמי

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית
 - מה הם הגורמים להקמתן ולהתפתחותן של ערים: העיר מעוגנת במסורת המוסלמית, היבטים פוליטיים, היבטיים כלכליים, היבטים פוליטיים-דתיים.
- הקהילה היהודית בעיר המוסלמית
 1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות
 - מהו מעמדם המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות (ובכלל זה ניתוח תנאי עומר המופיעים ב"מעיל תשבץ", עמ' 57-58).
 - מדוע הוענק המעמד המשפטי של "בני חסות" ליהודים ולנוצרים.
 - כיצד השפיע המעמד המשפטי על חיי היהודים בערים מוסלמיות.

בגדד

1. העיר בגדד
 - א. השיקולים הפוליטיים, החברתיים, התרבותיים והכלכליים בייסודה של בגדד — בירת הח'ליפות העבאסית:
 - ניתוח קטע המקור "בחירתה של בגדד על ידי הח'ליף אל-מנצור" (עמ' 62 בספר הלימוד).
 - סוגי השיקולים שהנחו את אל-מנצור בבניית עיר הבירה החדשה לשלטון העבאסי.
 - ב. חיי היום-יום בבגדד
 - אילו מעמדות התקיימו בבגדד ומה היו זכויותיהם וחובותיהם: מעמדות חברתיים בהיבט המשפטי, מעמדות כלכליים בבגדד, בעלי המקצוע, ריבוד חברתי — זכויות וחובות העבד; זכויות וחובות השפחה.
 - מבנה העיר בגדד, החלוקה לרבעים
 - ג. בגדד — המרכז התרבותי של העולם המוסלמי במאה התשיעית ובמאה העשירית והביטויים לכך, תחומי הידע שפרחו בבגדד
 - איזו תרבות התגבשה ופרחה בבגדד.
 - מה הם הגורמים שתרמו להפיכת בגדד למרכז תרבותי: חצר הח'ליפים, הכותאב, אידיאל האדב, היותה מרכז בין-לאומי מוסלמי ומרכז לייצור נייר.
 - אילו מרכזי פעילות תרבותית התקיימו בבגדד.
 - מה הם תחומי הידע שפרחו בבגדד, כיצד תרמו חכמי בגדד לתחומי הידע השונים.
2. הקהילה היהודית בבגדד
 - א. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים היו ביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי
 - מה הם העקרונות של מבנה ההנהגה במסגרת האוטונומיה היהודית: הייררכייה, ירושה, גדולה בתורה.
 - מהי ההצדקה לסמכותם של מוסדות ההנהגה היהודית: התורה, כוח השלטון והרעיון המשיחי.
 - אילו מוסדות הנהגה עצמית הקימו היהודים, כיצד נקבעו ומה היו סמכויותיהם.
 - כיצד ביטאו מוסדות ההנהגה היהודית בבגדד את האוטונומיה של היהודים תחת שלטון האסלאם, וכיצד הם אפשרו את המשכיותו של קיום יהודי בגולה.

* את הנושא "עיר מדגימה בגדד" יש ללמוד גם על פי הספר "מעיל תשבץ" — מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים", בעריכת ד"ר מרים פרנקל, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ' 50-63.

עיר מדגימה — פראג**העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה**

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים נוצריות:

- מהו העיקרון התאולוגי המנחה את יחס הנוצרים אל היהודים בחברה הנוצרית (כולל ניתוח כתב הפיריוולגיה של היהודים בעיר שפייר, עמ' 51 בספרי הלימוד).
 - מה הם "עבדי האוצר": "צמיתים של המלך", "צמיתים של חצר המלכות".
 - מה הייתה מערכת היחסים בין היהודים לבין תושבי העיר הנוצרית.
 - מה היו דפוסי החיים של היהודים בעיר.
2. מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית באירופה הנוצרית: מבנה ההנהגה, סמכויותיה ואמצעי האכיפה שהיו בידה. כיצד הצליחה הקהילה היהודית לשמור על זהותה בתוך סביבה עוינת, כיצד באה לידי ביטוי האוטונומיה הפוליטית, משפטית ותרבותית של הקהילה תחת שלטון הנצרות.
- מי הנהיג את הקהילות היהודיות תחת שלטון הנצרות, מה הן סמכויותיה של ההנהגה.
 - מה הן התקנות, באילו תחומי חיים עסקו התקנות.
 - מדוע קבע רש"י כי אם נשבע לעבור על תקנות הקהל כאילו נשבע לעבור על מצוות התורה וכופין אותו שבועתו.
 - אילו תקנות חשובות תיקן ר' גרשום מאור הגולה.
 - אילו אמצעי אכיפה היו בידי הקהילה היהודית כלפי חבריה.

פראג

3. העיר פראג

- א. גורמים שתרמו וגורמים שעיכבו את התפתחותה של פראג במאה ה-16:
- מה הם השלבים המרכזיים בצמיחתה של פראג עד המאה ה-16, ומה הן התמורות שחלו בה.
 - מה הם הגורמים שעיכבו את התפתחותה של פראג עד המאה ה-16.
- ב. הביטויים למרכזיותה של פראג בתחום המדיני, הכלכלי, והחינוכי-תרבותי:
- מה הם הביטויים למרכזיותה של פראג בתחום החינוכי-תרבותי: מוסדות החינוך של הישועים, אוניברסיטת קארל, מוסדות חינוך בפראג, תרבות בחצרו של רודולף השני, תחומי ידע בפראג.
4. הקהילה היהודית בפראג
- א. היחס של השלטון המרכזי ושל תושבי פראג הנוצרים אל היהודים: המעמד המשפטי של יהודי פראג, הרקע לגירושם של יהודי העיר והסיבות להחזרתם.
- מה היה מעמדם המשפטי של יהודי פראג: היהודים היו "עבדי האוצר" הכפופים למרות המלך, צווים מיוחדים המגבילים את היהודים: הגבלות בעיסוק, סימון בגדיהם.
 - מה היה יחס העירוניים ליהודים ומדוע.

שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

הלאומיות בישראל ובעמים, ראשית הדרך עד 1920**א. הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19**

א.1. מבוא

1. מה מלכד את בני אותו לאום: שפה, מנהגים ומסורות, עבר משותף, מוצא משותף, סמלים, זיקה למולדת, השאיפה של בני הלאום לחיות במדינה עצמאית.
- א.3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו במאה ה-19 באירופה
 1. המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19: המעמד החברתי שאליו השתייכו המנהיגים, מקור סמכות המנהיג ואמונה ביכולת לשנות את הסדר החברתי-פוליטי הקיים.
 2. תחומי הפעולה של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19: טיפוח תודעה לאומית ופעילות פוליטית להקמת מדינה לאומית.

- א.4. תנועה לאומית מדגימה באחת הארצות: איטליה, גרמניה, יוון, פולין
 2. מטרת המאבק והכוחות הפעילים שהניעו את המאבק הלאומי בארץ שנבחרה.
 5. הגורמים שסייעו והגורמים שעיכבו את המאבק הלאומי בארץ שנבחרה, והסבר כיצד סייעו או עיכבו.

ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית — הציונות ומאפייניה העיקריים

ב.2. פועלו של בנימין זאב הרצל להקמת התנועה הציונית ולארגונה.

- תחנות בחייו של הרצל
- בעיית היהודים והפתרון המוצע לה בספרו של הרצל "מדינת היהודים".
- הקונגרס הציוני הראשון ותוכנית באזל: מטרה ואמצעים. מהי חשיבותה של התוכנית.
- הקמת המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה.
- ניסיונותיו של הרצל לקבל צ'רטר מן הסולטן העות'מאני ולהשיג את הסכמת המעצמות (גרמניה, הקיסרות הרוסית ובריטניה) למתן ערבויות לצ'רטר זה.
- פולמוס אוגנדה: תוכנה של ההצעה, מי תמך בה ומדוע, ומי התנגד לה ומדוע.
- ג.2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה
 - העלייה לארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעלייה, קשיי העולים.
 - הקמת צורות התיישבות חדשות (מושבה וקבוצה), הקמת העיר העברית תל אביב, הכרת מפת התיישבות בארץ-ישראל.
 - הקמת מסגרות חברתיות-פוליטיות: ארגוני האיכרים במושבות, מפלגות הפועלים ומקומן בחיי חבריהן (בלי השוואה בין המפלגות השונות).
 - הקמת מסגרות ביטחוניות: השומר — ארגון המשלב את רעיון "כיבוש העבודה" ברעיון "כיבוש השמירה" ומגלם את דימוי היהודי החדש.
 - אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית: "שיטת האפוסטרופות" והביקורת עליה (העזרה של הברון רוטשילד למושבות), פעילותו של ד"ר ארתור רופין והמשרד הארץ-ישראלי למען היישוב היהודי בארץ-ישראל.
 - הנחת התשתית לתרבות ולחינוך עברי: "מלחמת השפות", עיתונות, פעילותו של אליעזר בן יהודה, הקמת הסתדרות המורים ומסגרות חינוך עבריות.

שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

2. מדיניות השלטון העות'מאני
 - יעדי השלטון העות'מאני (ג'מאל פחה): פגיעה בפעילות התנועה הלאומית היהודית-ציונית, סיפוק צרכי המלחמה.
 - דרכי פעולה: הצעדים שנקט השלטון העות'מאני כלפי היישוב היהודי כמבטאים את המדיניות שנקטה.
3. דרכי התמודדות של היישוב היהודי בארץ-ישראל: ארגון ניל"י
 - ארגון ניל"י: מטרת הארגון (שינוי המציאות על ידי סיוע לבריטים בכיבוש הארץ כדי לזכות בתמיכת הבריטים לאחר המלחמה), דרכי פעולה, הסיבות להתנגדות לפעולותיו של הארגון בקרב היישוב היהודי.
5. הצהרת בלפור: תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.

השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה לבין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19

 - במה דומה התנועה הציונית לתנועות לאומיות אחרות באירופה במאה ה-19: הגורמים לצמיחתן, יעדים, טיפוסי המנהיגים, דפוסי פעילות.
 - במה שונה התנועה הציונית מתנועות לאומיות אחרות:
 1. התנועה הציונית יכלה להישען על תפיסתם של היהודים את עצמם כעם ועל הכמיהה לציון ולהעניק להן משמעות לאומית מודרנית.
 2. האתגרים הייחודיים שהיו לתנועה הציונית: הריחוק הגאוגרפי, הפיצול הקהילתי, הלשוני והתרבותי, התלות בשליטים שהיו בארץ-ישראל ובהסכמת השלטונות המקומיים בארצות השונות לפעילות הציונית.
 3. ריבוי המתנגדים לתנועה הציונית בתוך החברה היהודית והגיוון במניעיהם: אורתודוקסים, יהודים משתלבים, תומכי הבונד ויהודים סוציאליסטים חברי התנועות המהפכניות.

שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

בונים מדינה במזרח התיכון**ג.1. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי**

המאבק הצבאי:

- הקמת תנועת המרי העברי: גורמים, דרכי פעולה, דוגמה של אחד המבצעים, נסיבות פירוקה.
- עיקרי המחלוקת בין עמדת היישוב המאורגן ל"פורשים" והיחסים בין המחותרות לאחר התפרקות "תנועת המרי העברי": מאפייני כל גישה והשוני ביניהן, הדגמה באמצעות אחד מן המבצעים הצבאיים.
- העפלה — המאבק להבאת עולים לארץ:
- המאבק המתמשך להבאת מעפילים **חורף המדיניות המגבילה של הבריטים והקשיים שהערימו**.
- המאמצים הכרוכים בהבאת כל אונייה ואונייה: רכישת האונייה, ארגון הצוות, ארגון העולים המוכנים לעלות, המסע, מבצע הורדת המעפילים לחוף והסתרתם בקיבוצים.
- ליווי המעפילים שתפסו הבריטים למחנות או בחזרה לאירופה (אקסודוס).
- הניסיון לפגוע בתחנות המכ"ם הבריטיות.
- מדוע שינה היישוב את מדיניותו כלפי בריטניה עם סיום המלחמה:

ד.1. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

- עמדת ארצות הברית והגורמים לעיצובה.
- החלטת כ"ט בנובמבר: הפעילות הדיפלומטית היהודית לגיוס תומכים בהחלטה, תוכנה ומשמעותה.
- התגובות על ההחלטה: בקרב היישוב היהודי, הפלסטינים ומדינות ערב.

ה.1. מלחמת העצמאות*

- התקופה
- מאפיינים כלליים של המלחמה
- מהלך המלחמה בזיקה ליסוד המארגן
- חלוקת המלחמה לארבע תקופות:
- 1. מסוף נובמבר 1947 עד מרץ 1948 (תכנית ד')
- 2. ממרץ 1948 עד אמצע מאי 1948 (הקמת המדינה)
- 3. מאמצע מאי 1948 עד אמצע יוני 1948 (ההפוגה הראשונה)
- 4. מאמצע יוני 1948 עד סוף המלחמה.
- המאפיינים הכלליים של כל תקופה, אירוע מדגים.
- הדרוזים והצ'רקסים במלחמה — קישור למסמך:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut/Pedagogit/History/hati va elyona/ChomarimMechaivim/chelekB.htm>

ו.1. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל והקמת צה"ל

- הקמת צה"ל, פירוק המחותרות ופירוק מטה הפלמ"ח
- הקמת צה"ל — יעדים ונוסח השבועה.
- המניעים של בן-גוריון לפרק את האצ"ל והלח"י ולפזר את מטה הפלמ"ח: הגורם הצבאי, הגורם הפוליטי, אי-אמון אובייקטיבי במחותרות ובמטה הפלמ"ח.
- כיצד הקמת צה"ל מבטאת את המעבר מיישוב למדינה.

ח.1. הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים

- הכרת הגבולות שנוצרו בעקבות ההסכמים והיו לגבולותיה הבינ-לאומיים והמוכרים של ישראל עד מלחמת ששת הימים ("הקו הירוק").

* ראה פירוט נוסף באשנ"ב, באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

מדינת ישראל במזרח התיכון

תהליך הדה־קולוניזציה והקמת מדינות עצמאיות

- הבהרת המושג ה־קולוניזציה: הסבר התופעה, זירת ההתרחשות, התקופה: 1945 עד תחילת שנות השישים.
- מה הם המאפיינים של תהליך הדה־קולוניזציה (יש ללמוד שניים מן המאפיינים האלה):
 - א. תהליך מורכב והדרגתי.
 - ב. ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהן.
 - ג. המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה.
 - ד. מאבק לאומי קלסי.
 - ה. ההבדל בין עמים שחיו תחת שלטון בריטי ובין עמים שחיו תחת שלטון צרפתי.

ה.2. השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארצות האסלאם

- הגורמים השונים שעיצבו את גורל יהודי ארצות האסלאם, החל בסוף שנות הארבעים
 - א. השפעת תהליך הדה־קולוניזציה: שינוי תרבותי, התגברות השנאה ליהודים.
 - ב. התגברות הלאומיות.
 - ג. השפעת מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל.
 - ד. ציונות וזיקה דתית והיסטורית לארץ־ישראל.
 - ה. "חיסול גלויות"
- הדגמה — הגורמים השונים שהשפיעו על גורל היהודים, כפי שבאו לידי ביטוי באחת הארצות.

ז.2. מלחמת ששת הימים

- הגורמים לפרוץ מלחמת ששת הימים.
- הרחבת המלחמה בחזית עם ירדן וסוריה.
- תוצאות המלחמה (בטווח המידי).
- השפעות המלחמה על מדינת ישראל בתחום חברתי, הכלכלי, הפוליטי והביטחוני.

ח.2. מלחמת יום הכיפורים

- הגורמים למלחמה והנסיבות שבהן פרצה (אירועי סוף השבוע שבו פרצה המלחמה).
- תוצאות המלחמה (בטווח המידי).
- השפעות המלחמה על מדינת ישראל: חברתית, כלכלית, ביטחונית ופוליטית.

3. עלייה וקליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

- א.3. העלייה בשנות החמישים והשישים
 - היקף העלייה וארצות המוצא.
 - הגורמים לעלייה לישראל בשנות החמישים והשישים.
 - תהליך הקליטה: הקשיים, השיקולים המשפיעים על תהליך הקליטה, תפיסת "כור ההיתוך" (מיזוג גלויות) שעיצבה את תהליך הקליטה והגורמים לה.
 - אירועי ואדי סאליב — משמעותם והשפעתם על החברה הישראלית.

היסטוריה

022282, קיץ תש"ף

שים לב!

השאלות במבחן **חוברו** מן החומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של תוכנית הלימודים נמצא באשנ"ב באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

חלק ראשון: 1939-1933

- א. האידיאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי ומרכזיות השאלה היהודית באידאולוגיה זו.
- ב. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון — ממפלגה שולית למפלגה הגדולה ביותר.
- ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם: דרך בניית המשטר הנאצי כולל המדיניות כלפי היהודים.

חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד מבצע ברברוסה (יוני 1941) והמדיניות כלפי היהודים באזורי הכיבוש

- א. "הסדר החדש" באירופה: הבהרת המושג והצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמתו.
- ב. יהודי פולין:

1. המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות.

מטרות מוצהרות להקמת הגטאות והסברים להקמתם, דרך ניהול הגטו ודרכי הפיקוח על הגטו, התפקידים שהוטלו על היודנראט ודרכי מימושם.

2. תנאי החיים בגטו והשפעתם על הפרט, על המשפחה ועל החברה היהודית, דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות: הישרדות, "קידוש החיים", ארגונים שפעלו בגטו, תנועות הנוער: מאפייני פעילותן.

חלק שלישי: המלחמה העולמית והפתרון הסופי מקיץ 1941 ועד כניעת גרמניה ויפן בשנת 1945

- א. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית המועצות.
- ב. דילמות ודרכי התמודדות של היודנראטים בגטאות במזרח אירופה בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
- ג. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
1. המרד בגטאות — מי היו המורדים, מטרות המרד, קשיי ההתארגנות, לבטים ודילמות של המורדים, ייחודו של המרד בגטו ורשה לעומת מרידות בגטאות האחרים.
2. לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית.
3. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה ליהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
1. "הרוב הדומם", משתפי פעולה, המעטים שהסתכנו בניסיונם להציל יהודים.
2. חסידי אומות העולם — הגדרת תואר, מניעים, דפוסי עזרה והצלה.

היסטוריה

022284, תש"ף (2020)

להלן ההנחיות החדשות למענה על שאלות הבחינה.

משקל כל שאלה	בחירה	פרקים
33.33 נקודות	יש לבחור 3 פרקים מפרקים א-ד ולענות לפי ההנחיות בפרק	א-ד

היסטוריה לעולים חדשים

022284, קיץ תש"ף

שים לב!

השאלות במבחן חוברו מן החומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של תוכנית הלימודים נמצא באשנ"ב באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

תקופה ראשונה: הלאומיות בישראל ובעמים — ראשית הדרך עד 1920

- א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19**
1. המאפיינים של תופעת הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית.
 2. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
- ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים**
2. פועלו ותרומתו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: "מדינת היהודים", תוכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצ'ארטר, ויכוח אוגנדה.
- ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל**
2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות לארץ-ישראל, קשיי העולים, מפת ההתיישבות, צורת ההתיישבות, מסגות פוליטיות-חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית.

תקופה שנייה: בין שתי מלחמות העולם והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

פרק א: אירופה וארצות אגן הים התיכון בין שתי מלחמות עולם

1. "14 הנקודות של וילסון" וחוזה ורסאי.
2. השינויים העיקריים שחלו במפה המדינית של אירופה ושל המזרח התיכון (כולל שיטת המנדטים).

פרק ב: בניין הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם

2. דרך בניין הבית הלאומי בשנות העשרים והשלושים — הסיבות לעלייה, מאפייני העולים וההישגים בתחומים האלה: התיישבות חקלאית ועירונית, מסגרות חברתיות, כלכליות, ופוליטיות וכינון המוסדות הלאומיים.

פרק ג: יהודים, ערבים ובריטים בשנות השלושים והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

1. התגברות המתח בין שני הלאומים בארץ-ישראל והשפעותיו. היערכות היישוב היהודי בתחום הביטחון.
2. השינויים במדיניות בריטניה בארץ-ישראל מתמיכתה בתוכנית החלוקה ועד ליישום מדיניות הספר הלבן השלישי.

תקופה שלישית: נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ב: גרמניה — מדמוקרטיה לנאציזם (1933-1939)

1. האידיאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית ומרכזיות השאלה היהודית בה.
3. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם — דרך בניית המשטר הנאצי בשנים 1933-1939 (סעיף זה כולל גם את המדיניות כלפי היהודים).

פרק ג: השנתיים הראשונות במלחמת העולם השנייה והמדיניות כלפי היהודים

3. מדיניות הנאצים כלפי היהודים בפולין.
- ד. תנאי החיים בגטו: דרכי ההתמודדות של היהודים עם המציאות הקשה בו, "קידוש החיים" וביטוייו בחיי היום יום, תנועות היודנראט: תפקידיהן, פעילויותיהן וקשייהן. תנועות הנוער: מאפייני פעילותן. שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

פרק ד: התרחבות המלחמה העולמית ו"הפתרון הסופי"**1. המלחמה העולמית ו"הפתרון הסופי" — יוני 1941-1945**

- ב. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית המועצות.
- ה. יחס האוכלוסייה ליהודים בארצות הכיבוש והגורמים לכך: "העומדים מן הצד", משתפי הפעולה, מסייעים ליהודים ובהם "חסידי אומות העולם".
- ט. דרכי הלחימה של היהודים בזמן "הפתרון הסופי": בכל אחת מדרכי הלחימה יש להתייחס לזהות המצטרפים, למטרות, ללבטים, לקשיים ולמאפייני הלחימה.
- 1. המרד בגטאות וייחודו של המרד בגטו ורשה.

תקופה רביעית: בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון**פרק א: המאבק של היישוב היהודי להקמת המדינה בשנים 1945-1949**

- 3. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם, הדיון באו"ם — עמדת המעצמות (השפעת "המלחמה הקרה" על עמדת המעצמות בדיון באו"ם), החלטת האו"ם בכט בנובמבר 1947 והתגובות עליה בקרב היישוב היהודי והפלסטיני, ועמדת מדינות ערב.

פרק ב: מדינת ישראל במזרח התיכון

- 6. מלחמת ששת הימים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על ישראל, על הפלסטינים ועל מדינות ערב.
- 7. מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.

פרק ג: עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

- 1. העלייה והקליטה בשנות החמישים והשישים:
 - א. ארצות המוצא של העולים, גורמי העלייה, ממדי העלייה ומאפייניה: עליית ההצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית.
 - ב. תהליך קליטת העולים — הקשיים והגורמים שהשפיעו על דרכי הקליטה (כולל אירועי ואדי סאליב — יולי 1959, משמעותם והשפעתם).
 - 3. התמורות בעיצוב זיכרון השואה: השפעת משפט אייכמן ומלחמות ישראל, תמורות ביחס כלפי הניצולים, בהתייחסות למושג גבורה ולזיכרון הפרטי.

היסטוריה לעולים חדשים

022272, קיץ תש"ף

שים לב!

השאלות במבחן **חוברו** מן החומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של תוכנית הלימודים נמצא **באשנ"ב** באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ב: גרמניה — מדמוקרטיה לנאציזם (1933-1939)

2. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון.
5. תגובות בעולם כלפי המדיניות האנטי יהודית ברייך השלישי בשנים 1933-1939: ועידת אוויאן, אוניית סנט לואיס.
6. תוקפנות ופיוס בשנות השלושים:

 - מטרות מדיניות החוץ של גרמניה הנאצית והצעדים שנקטה גרמניה משנת 1933 ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה למימוש המטרות.
 - מדיניות הפיוס של אנגליה וצרפת: ביטוייה והסיבות מדוע נקטו בריטניה וצרפת מדיניות זו.
 - ההקצנה במדיניות החוץ והתהליך שהביא לתחילת מלחמת העולם השנייה: סיפוח אוסטריה, הסכם מינכן, הסכם ריבנטרופ-מולוטוב.

פרק ג: השנתיים הראשונות במלחמת העולם השנייה והמדיניות כלפי היהודים

1. המהלכים הצבאיים העיקריים בחזיתות השונות באירופה עד קיץ 1941 והסברים להצלחת הצבא הגרמני בשנתיים הראשונות למלחמה.
2. רעיון "הסדר החדש" והצעדים שנקטו הנאצים בתקופת המלחמה כדי לקדם את מימושו.
3. מדיניות הנאצים כלפי היהודים בפולין.
 - א. איגרת הבזק של היידריך
 - ב. המדיניות כלפי היהודים עד העברתם לגטאות

פרק ד: התרחבות המלחמה העולמית ו"הפתרון הסופי"

1. המלחמה העולמית והפתרון הסופי — יוני 1941-1945
 - ד. ועידת ואנזה: מטרת כינוסה, משתתפי הוועידה, נושאים שהועלו בה וחשיבות הוועידה.
 - ז. פעילות עזרה וניסיונות הצלה של היישוב היהודי בארץ-ישראל למען יהודי אירופה.
 - ח. עמדת ארצות הברית ובריטניה וארגונים בין-לאומיים ("הצלב האדום", הכנסייה) בשאלת מתן עזרה ליהודים.

היסטוריה

022271, קיץ תש"ף

שים לב!

השאלות במבחן **חוברו** מן החומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של תוכנית הלימודים נמצא באשנ"ב באתר "הפדגוגיה של ההיסטוריה".

בית שני – ממדינת מקדש לעם הספר

- א. ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש הרומאי ולחורבן בית המקדש
1. ציוני דרך עיקריים בהקמת המדינה החשמונאית וביסוסה: התרחבות טריטוריאלית; שינויים דמוגרפיים; שינויים במעמד המנהיג ובסמכויותיו הפוליטיות והדתיות; היחס להלניזם; קושי פוליטי-מדיני – ההכרח של השליטים החשמונאים לתמרן בין הכוחות המדיניים האזוריים השונים.
 2. דפוסי השלטון הרומאי בארץ-ישראל: השלטון הרומאי העקיף – דמותו של "מלך החסות" הורדוס; השלטון הרומאי הישיר: תקופת הנציבים הרומאים.
 3. הסיבות לפרוץ המרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים: הסיבות למרד הגדול; הוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים.
 4. תוצאות המרד וחורבן בית המקדש: חורבן ירושלים וחורבן בית המקדש; הרס דמוגרפי; הרס כלכלי; היעלמות מעמדות חברתיים; אובדן המנהיגות הדתית; שינוי במעמדה של יהודה לאחר החורבן.

ב. בין ייאוש לבנייה – מירושלים ליבנה

1. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה: המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית המקדש והסכנות שנסקפו לחברה היהודית בעקבות המשבר; בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מרכזיים חדשים: תקנות חדשות "זכר לחורבן", בית הכנסת, לימוד התורה והתפילה.

ערים וקהילות, חברה ותרבות בימי הביניים – בגדד

- א. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה
1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
 2. הקהילה היהודית בעיר המוסלמית
 1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
 2. העיר בגדד
 1. השיקולים הפוליטיים, החברתיים, התרבותיים, והכלכליים בייסודה של בגדד ובהיותה בירת הח'ליפות העבאסית.
 2. חיי היום-יום בבגדד (החלוקה לרבעים, סוגי הבתים, מעמדות, בעיית המים ודרכי ההתמודדות איתה).
 3. בגדד – המרכז התרבותי של העולם המוסלמי במאה התשיעית ובמאה העשירית והביטויים לכך; תחומי הידע שפרחו בבגדד.

ד. הקהילה היהודית בבגדד

1. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים היו ביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים; תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי.
2. רס"ג – אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית; דרכי התמודדות עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים; הפולמוסים שבהם היה מעורב.
3. יחסי יהודים-מוסלמים בבגדד: מתיחות והשפעות תרבותיות.

ערים וקהילות, חברה ותרבות בימי הביניים – פראג

א. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים ולחיזוקן של ערים קיימות באירופה הנוצרית בימי הביניים.
 2. המבנה החברתי בעיר: ניידות חברתית; משמעות המושג "אזרח חופשי"; מעמד הנשים בעיר.
- ב. הקהילה היהודית בעיר הנוצרית
1. המעמד המשפטי של היהודים בערים הנוצריות.
 2. מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית באירופה הנוצרית: מבנה ההנהגה, סמכויותיה ואמצעי האכיפה שהיו לה.
- ג. העיר פראג

1. הגורמים שתרמו להתפתחותה של פראג במאה ה-16 והגורמים שעיכבו את התפתחותה.

2. הביטויים למרכזיותה של פראג בתחום המדיני, הכלכלי, והחינוכי-תרבותי.

ד. הקהילה היהודית בפראג

1. היחס של השלטון המרכזי ושל תושבי פראג הנוצרים אל היהודים; המעמד המשפטי של יהודי פראג; הרקע לגירושם של יהודי העיר והסיבות להחזרתם.
2. מבנה החברה היהודית בפראג: הקיטוב החברתי בקרב יהודי פראג; עזרה הדדית (מפעלו של מרדכי מייזל – "יהודי חצר").
3. המהר"ל מפראג – אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית בימי הביניים; דרכי התמודדותו של המהר"ל עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים (המשמעות שהעניק המהר"ל לגורלם הפוליטי של היהודים ולדרך חייהם בגולה); ביקורתו על שיטות הלימוד ועל הפסיקה המחייבת.

בונים מדינה במזרח התיכון

א. מלחמת העצמאות

1. התקופה
 2. מאפיינים כלליים של המלחמה
 3. הכרת תמונת מהלך הלחימה בזיקה ליסוד המארגן
- ב. מלחמת ששת הימים
1. הגורמים לפרוץ מלחמת ששת הימים
 2. הרחבת המלחמה בחזית עם ירדן וסוריה
 3. תוצאות המלחמה (בטווח המידי)
 4. השפעות המלחמה על מדינת ישראל בתחום החברתי, כלכלי, פוליטי וביטחוני
 5. השפעות המלחמה על הפלסטינים ועל מדינות ערב

- ג. מלחמת יום הכיפורים
1. הגורמים למלחמה והנסיבות שבהן פרצה (אירועי סוף השבוע שבו פרצה מלחמה)
 2. תוצאות המלחמה (בטווח המיידי)
 3. השפעות המלחמה על מדינת ישראל (חברתית, כלכלית, ביטחונית ופוליטית)
 4. השפעות המלחמה על מדינות ערב
- ד. העלייה בשנות החמישים והשישים
1. היקף העלייה וארצות המוצא של העולים
 2. הגורמים לעלייה לישראל בשנות החמישים והשישים
 3. מאפייני העלייה (עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית, ניצולי שואה)
 4. תהליך הקליטה: הקשיים; השיקולים המשפיעים על תהליך הקליטה, תפיסת "כור היתוך" (מיזוג גלויות) כמעצבת את תהליך הקליטה והגורמים לה
 5. אירועי ואדי סאליב – משמעותם והשפעתם על החברה הישראלית
- ה. המעבר מ"כור היתוך" לחברה רב־תרבותית
1. הכרת המושג "כור היתוך" – הנחות היסוד והקונטקסט ההיסטורי
 2. הכרת המושג "רב־תרבותיות" (הנחות יסוד)
 3. הגורמים למעבר מתפיסת "כור היתוך" לתפיסה של "רב־תרבותיות" (ההקשר ההיסטורי – מתי? מדוע?)
 4. ביטויי הרב־תרבותיות בתחומים שונים בחברה ובתרבות הישראלית (מוסיקה; קולנוע; תקשורת; מתן לגיטימציה והכרה לחגים עדתיים; אופן קליטת העלייה בשלושים השנים האחרונות של המאה ה־20).
- ו. התמורות בעיצוב זיכרון השואה
1. עיצוב זיכרון השואה בשנות החמישים.
 2. תמורות בעיצוב הזיכרון בשנות השישים והשבעים.
 3. השינוי בעיצוב זיכרון השואה בעקבות מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים.